Exam.Code:0310 Sub. Code: 2678

2071

M.A. (Economics) Fourth Semester MAECO-402: Indian Economic Issues - II (In all mediums)

Time allowed: 3 Hours Max. Marks: 80

NOTE: Attempt five questions in all, including Question No. I which is compulsory and selecting one question from each Unit.

- Attempt any ten of the following in 25-30 words each:-I.
 - a) What are the incentives extended to Special Economic Zones (SEZs) by Government of India?
 - b) What is National Solar mission?
 - c) What are the four modes of General Agreement on Trade in Services (GATS)?
 - d) What are the major functions of Securities Exchange Board of India (SEBI)?
 - e) What are Public Account Liabilities?
 - f) Discuss the features of India's exchange rate system.
 - g) Write three features of FRBM Act 2003.
 - h) What are the major challenges of India's Inland Waterways?
 - i) What are the major export items of India's service sector?
 - j) Discuss the features of Agriculture Export Zones.
 - k) What do you mean by 'Grants-in-Aid'?
 - 1) What are the components of Capital receipts in India's budget?
 - m) What is call money market?
 - n) What do you mean deficit financing?
 - o) What are the features of Competition Commission of India?

 (10×2)

UNIT - I

- Is Service led growth sustainable in India? Delineate your answers by explaining the II. case for and against the service led growth.
- 'The challenge before India is how to meet its energy requirements without III. compromising the ecology of the country'. In the light of above statement, discusses the various policy measures adopted to promote renewable energy in India. (15)

UNIT - II

- Discuss the various types of stock exchanges in India. Also discuss the major reform IV. measures introduced in Bombay Stock Exchange since 1991.
- Discuss the direct and indirect instruments of monetary policy in India. Examine the V. monetary policy reforms undertaken in India since 1991.

UNIT - III

- Is India's public debt sustainable? Also discuss the various steps taken by government to VI. (15)manage India's Public debt.
- Examine the objectives of fiscal policy in India. Also discuss the important VII. recommendations of N.K. Singh Committee to review the FRBM Act.

UNIT - IV

Discuss the characteristics of Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights VIII. System (TRIPS). Examine the implication of Patent Act 2005 on Indian Economy.

Discuss the various types and routes of FDI in India. Do you think that FDI in India is in IX. conflict with national sovereignty and against the interest of local manufacturers?

x-x-x

(Hindi and Punjabi versions enclosed)

नोटः किन्हीं <u>पाँच</u> प्रश्नों के उत्तर दें। प्रत्येक भाग (1-4) से एक—एक प्रश्न का चयन करें। प्रश्न—1 अनिवार्य है।

**_

- 1. निम्नलिखित में से किन्हीं <u>दस</u> प्रश्नों (प्रत्येक) का उत्तर 25-30 शब्दों में दीजिए:--
 - (क) भारत सरकार द्वारा विशेष आर्थिक क्षेत्रों (एसईजेड) को दिए जाने वाले प्रोत्साहन क्या हैं?
 - (ख) राष्ट्रीय सौर मिशन क्या है?
 - (ग) सेवाओं में व्यापार (जीएटीएस) पर सामान्य समझौते के चार तरीके क्या हैं?
 - (घ) भारतीय प्रतिभूति विनिमय बोर्ड (सेबी) के प्रमुख कार्य क्या हैं?
 - (इ.) सार्वजनिक खाता देयताएं क्या हैं?
 - (च) भारत की विनिमय दर प्रणाली की विशेषताओं की विवेचना कीजिए।
 - (छ) एफआरबीएम अधिनियम २००३ की तीन विशेषताएं लिखिए।
 - (ज) भारत के अंतर्देशीय जलमार्ग की प्रमुख चुनौतियाँ क्या हैं?
 - (झ) भारत के सेवा क्षेत्र की प्रमुख निर्यात वस्तुएँ क्या हैं?
 - (ञ) कृषि निर्यात क्षेत्रों की विशेषताओं की व्याख्या कीजिए।
 - (ट) 'सहायता अनुदान' से आप क्या समझते हैं?
 - (ठ) भारत के बजट में पूंजीगत प्राप्तियों के घटक क्या हैं?
 - (ड) मांग मुद्रा मार्केट क्या है?
 - (ढ) घाटे के वित्तपोषण से आपका क्या तात्पर्य है?
 - (ण) भारतीय प्रतिस्पर्धा आयोग की विशेषताएं क्या हैं?

भाग-1

- क्या भारत में सेवा आधारित विकास टिकाऊ है? सेवा आधारित वृद्धि के पक्ष और विपक्ष में मामले की व्याख्या करके अपने उत्तरों को चित्रित कीजिए।
- 3. 'भारत के सामने चुनौती यह है कि देश की पारिस्थितिकी से समझौता किए बिना अपनी ऊर्जा आवश्यकताओं को कैसे पूरा किया जाए'। उपरोक्त कथन के संदर्भ में, भारत में मवीकरणीय ऊर्जा को बढ़ावा देने के लिए अपनाए गए विभिन्न नीतिगत उपायों की भी व्याख्या कीजिए।

भाग-2

- भारत में विभिन्न प्रकार के विनियम दरों का वर्णन कीजिए। १९९१ से बॉम्बे स्टॉक एक्सचेंज में शुरू किए गए प्रमुख सुधार उपायों की भी व्याख्या कीजिए।
- भारत में मौद्रिक नीति के प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष साधनों की चर्चा कीजिए। १९९१ के पश्चात् भारत में किए गए मौद्रिक नीति सुधारों का परीक्षण कीजिए।

भाग-3

- 6. क्या भारत का सार्वजनिक ऋण टिकाऊ है? भारत के सार्वजनिक ऋण के प्रबंधन के लिए सरकार द्वारा उठाए गए विभिन्न कदमों की भी व्याख्या कीजिए।
- 7. भारत में राजकोषीय नीति के उद्देश्यों का परीक्षण कीजिए। एन के सिंह समिति की एफ आर बी एम अधिनियम की समीक्षा की महत्वपूर्ण सिफारिशों की भी व्याख्या कीजिए।

<u>भाग--4</u>

- बौद्धिक संपदा अधिकार प्रणाली (ट्रिप्स) के व्यापार संबंधी पहलुओं की विशेषताओं की व्याख्या कीजिए। भारतीय अर्थव्यवस्था पर पेटेंट अधिनियम २००५ के प्रभावों का परीक्षण कीजिए।
- भारत में प्रत्यक्ष विदेशी निवेश के विभिन्न प्रकारों और मार्गों की व्याख्या कीजिए। क्या आपको लगता है कि भारत में एफडीआई राष्ट्रीय संप्रभुता और स्थानीय निर्माताओं के हितों के खिलाफ है?

**_*

ਨੋਟ: ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਭਾਗ (1–4) ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ–ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

- _*_*_*_ 1. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ <u>ਦਸ</u> ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ (ਹਰ ਇਕ) ਦੇ ਉੱਤਰ 25–30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ:–
 - (ੳ) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰਾਂ (ਸੇਜ਼ਜ਼) ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ?
 - (ਅ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਉਰਜਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ?
 - (ੲ) ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਪਾਰ (ਜੀ.ਏ.ਟੀ.ਐੱਸ.) ਦੇ ਆਮ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਚਾਰ ਤਰੀਕੇ ਹਨ?
 - (ਸ) ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਭੂਤੀ ਵਿਨਿਯਮ ਬੋਰਡ (ਸੇਬੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਜ ਕੀ ਹਨ?
 - (ਹ) ਜਨਤਕ ਖਾਤਾ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਕੀ ਹਨ?
 - (ਕ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਨਿਯਮ ਦਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੋ.
 - (ਖ) ਐਫਆਰਬੀਐਮ ਐਕਟ 2003 ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ.
 - (ਗ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਲ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੱਖ ਜੂਣੌਤੀਆਂ ਕੀ ਹਨ?
 - (ਘ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੇਵਾ ਸੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰਯਾਤ ਵਸਤਾਂ ਕੀ ਹਨ?
 - (ਙ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਿਰਯਾਤ ਜ਼ੋਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ.
 - . (ਚ) 'ਸਹਾਇਤਾ ਅਨੁਦਾਨ' ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
 - (ਛ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਗ ਕੀ ਹਨ?
 - (ਜ) ਮਾਂਗ ਮੁਦਰਾ ਬਾਜਾਰ ਕੀ ਹੈ?
 - (ਝ) ਘਾਟੇ ਦੇ ਵਿੱਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ?
 - (ਞ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ?

<u>ਭਾਗ−1</u>

- ਜੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਅਧਾਰਤ ਵਿਕਾਸ ਹੈ? ਸੇਵਾ ਅਧਾਰਤ ਵਾਧੇ ਲਈ ਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ.
- 3. 'ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਆਪਣੀਆਂ ਊਰਜਾ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ'। ਉਪਰੋਕਤ ਬਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਣਾਈਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨੀਤੀਗਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ.

<u>ਭਾਗ–2</u>

- 4. ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ. 1991 ਤੋਂ ਬੰਬੇ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਉਪਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੋ।
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਪੱਰਤਖ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ.
 1991 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਸਧਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ.

<u>ਭਾਗ–3</u>

- 6. ਕੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਜਨਤਕ ਕਰਜ਼ਾ ਟਿਕਾਊ ਹੈ? ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਨਤਕ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਦਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੋ।
- 7. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ. ਐਨ.ਕੇ. ਸਿੰਘ ਕਮੇਟੀ ਐਫਆਰਬੀਐਮ ਐਕਟ ਦੀ ਸਮਿਤੀ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ.

ਭਾਗ-4

- 8. ਬੌਧਿਕ ਜਾਇਦਾਦ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਟ੍ਰਿਪਸ) ਦੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ. ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ 'ਤੇ ਪੇਟੈਂਟ ਐਕਟ 2005 ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੋ.
- 9. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਐਫ.ਡੀ.ਆਈ. ਦੇ ਮਾਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ. ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ?

**_*_